

Näringsdepartementet

Yttrande över underlagsrapporterna från arbetet med att ta fram Sveriges första nationella skogsprogram

Naturhistoriska riksmuseet (NRM) har mottagit remissen från Näringsdepartementet med rapporterna från arbetsgrupperna inför arbetet med att ta fram ett nationellt svenskt skogsprogram och avger här sitt yttrande.

Sammanfattning

NRM välkomnar att ett nationellt skogsprogram ska tas fram.

NRM har framförallt inriktat sig på att kommentera de delar som är inom museets verksamhetsområde, d.v.s. främst biologisk mångfald.

Museet anser att det är en stor brist att de grundläggande frågorna kring tillståndet för den biologiska mångfaldens olika nivåer och dess kopplingar till skogsbruk, samt vilka målsättningar som bör nås i naturvården för att förbättra situationen, inte analyseras som grund till övriga förslag. Detta borde ha gjorts i inledningen av processen. Flera utestående frågor från gruppdiskussionerna, bl.a. gällande statusen för biologisk mångfald och ekosystemtjänster samt nyckelbiotoper, är en förutsättning att lösa innan förslag till åtgärder inom programmet kan vidareutvecklas och bedömas.

NRM välkomnar förslag till satsningar på skoglig forskning och utbildning men anser att biologisk mångfald, ekologi och genetik i större omfattning borde ha varit förekommande i dessa förslag, en stor slagsida till utvecklade förslag rörande skogsnäringens behov noteras.

En satsning på forskning får dock inte tas som intäkt för att fortsätta med nuvarande skogsbruk i väntan på resultat. Ökade avsättningar av skyddad skog och mer naturvårdshänsyn i skogsbruket är nödvändigt att införa snarast för att hindra förlusten av biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Där osäkerhet i informationsunderlaget föreligger bör försiktighetsprincipen tillämpas i skogsbruket.

”Den svenska modellen” av skogsbruk har misslyckats med ett hållbart skogsbruk, och miljömålen *Levande skogar* och *Ett rikt växt- och djurliv* kommer inte att nås under nuvarande förutsättningar. NRM anser därför att arbetet med att ta fram en ny strategi behövs, och den översyn av Artskyddsförordningen och angränsande regelverk som ska göras måste leda till ett effektivare artskydd i skogen.

Generellt så saknas kvantitativa mål, vilka bör utvecklas för att i uppföljningen kunna bedöma om åtgärderna har önskad effekt.

NRM anser sammantaget att förslagen är otillräckliga för att nå ett mer hållbart skogsbruk som gynnar den biologiska mångfalden.

Generella kommentarer

Arbetsprocessen

Sammansättningen av grupperna gav inte optimala förutsättningar för genomgripande analyser. Det hade förmodligen varit bättre att först ha olika grupper som vardera representerar olika expertis som tar fram underlag för vidare diskussion i bredare format. Nu har istället den biologiska mångfalden behandlats i alltför liten och ytlig omfattning. Det finns mycket expertis hos olika myndigheter och forskningsinstitutioner vad gäller skogslevande arters hotstatus och skoglig ekologi vilka inte har ingått i arbetet. En grupp som hade fokuserat på att ta fram mer fakta och identifierat kunskapsbrister hade varit värdefullt. Att rapporterna nu försöker hitta kompromisser mellan motstående intressen från början ger inte ett tillräckligt informativt underlag för vidare behandling fram till politiska beslut.

Bristande analyser om biologisk mångfald

Det är som nämns den ekologiska dimensionen som sätter gränserna för de ekonomiska och sociala dimensionerna. En bevarad mångfald av fungerande ekosystem är en förutsättning för de ekosystemtjänster som samhället är beroende av. Dock saknas en analys om tillståndet och förutsättningarna för den biologiska mångfaldens olika nivåer och vad som krävs för att vända den negativa trenden. Forskningsresultat visar att en rikare biologisk mångfald ger mer produktiva skogar, och denna koppling borde lyfts fram. En nyligen publicerad studie i Science visar att förlust av biologisk mångfald ger störst relativ minskning av produktiviteten i bl.a. de boreala skogarna i nordöstra Europa. Sverige ska ju vara ett föregångsland och strategin måste vara tydlig i sina mål mot ett skogsbruk som är hållbart med avseende på biologisk mångfald, vilket också gynnar den långsiktiga produktionen och möjligheterna att möta klimatförändringen.

Forskningsbehov

Forskning och kunskapsuppbyggnad tas upp i flera av grupperna som viktiga, och NRM instämmer i den bedömningen. Det är dock i ljuset av detta anmärkningsvärt att de aktörer som har forskning och utbildning som huvuduppgift hade så liten representation i grupperna. Det är också en brist att forskningsbehoven till största delen diskuteras rörande tillämpade skogsindustriella områden, och i mycket mindre grad den forskning som rör biologisk mångfald och ekologi.

Rapport 2

Nackdelen med en gruppammansättning av personer med diametralt olika intressen visade sig här. Gruppen var oenig i flera grundläggande delar, såsom statusen för biologisk mångfald och ekosystemtjänster, nyckelbiotoper, främmande trädslag, gödsling och uttag av biomassa ur skogen.

Resonemanget om utveckling av en biobaserad ekonomi haltar. Vår ekonomi har sedan länge till stor del varit biobaserad. Att göra den mer cirkulär är förstås ett bra mål. Att biobaserad ekonomi inte ska vara baserad på fossila resurser (s. 16) torde vara självklart, de sistnämnda är ju inte biologiska resurser (d.v.s. levande).

Rapporten brister i sin struktur, då det t.ex. saknas kopplingar mellan en del åtgärdsförslag, målbilder och omvärldsanalyser. Exempelvis finns ingen koppling till förslagen rörande beskattningsregler (5.2.2) och ersättningsmarker (5.2.3) i någon bakgrundsbeskrivning.

Omvärldsanalyserna ger ett storskaligt perspektiv, men blir alltför löst kopplade till huvudfrågorna. Mer kraft borde ha lagts på att göra en nationell analys av tillståndet i skogen. Utgångspunkten borde

ha varit en genomgång av nuläget för den biologiska mångfalden och ekosystemtjänster i landet och hur detta relaterar till skogsbrukets utveckling och påverkan på landskapet.

Det saknas t.ex. en redogörelse av kunskapsläget rörande vilka arealer av olika biotoper som krävs för att upprätthålla skogens ekosystem och deras resiliens samt hur mycket som i nuläget behöver restaureras för att uppnå höga natur- och sociala värden.

Några utestående frågor redovisas i slutet av rapporten till följd av oenighet i gruppen. Det är dock avgörande att dessa löses om programmet ska ha en möjlighet att leda till ett hållbart skogsbruk. Dessa frågor är så viktiga och en förutsättning för utvecklingen av åtgärdsförslag att faktaunderlaget egentligen borde ha sammanställts i den inledande processen

Målbilder

Målbilderna är lovvärda men beskriver ett önsketänkande och är inte realistiska att uppnå för biologisk mångfald inom den tidsperiod man diskuterade, d.v.s. till 2040, utan en radikal omställning.

Det skulle förmodligen krävas ett moratorium mot svenskt skogsbruk för att ha en chans att uppnå målet om en rik biologisk mångfald (målbild 3) till 2040. Arealen gammal skog ligger idag enligt Skogsstyrelsen på ca 8 % av produktiv skogsmark (s. 83, fig 6) och den kommer inte öka till 2040 med dagens skogsbruk. Det enda skogliga scenario som skapar någon bättre resiliens enligt denna studie (med dess osäkerheter) är om man satsar på dubbel naturvård vilket skulle leda till en areal av ca 12 % gammal skog 2040, och 25 % om 100 år. Det bör dock påpekas att det är viktigare för den biologiska mångfalden att det finns tillräckliga skyddade arealer med lång skoglig kontinuitet än att starkt påverkad skog (återplanterade hyggen) tillåts bli gammal på sikt.

NRM instämmer i att ett mål bör vara ökad kunskap om skogen. Museet vill lyfta fram behovet av ökad grundläggande forskning om den biologiska mångfalden och ekosystemens funktioner, såsom taxonomi, ekologi och genetik, vilket är otillräckligt diskuterat i rapporten.

Åtgärdsförslagen

5.3 Mer virke inom naturens gränser. Det är ännu oklart om och i vilken omfattning detta är möjligt. Målkonflikten mellan produktion och biologisk mångfald tyder på att utrymmet för ökad virkesproduktion är begränsat, även om några av de åtgärder som föreslås kan bidra positivt.

5.3.2 Analyser, riskbedömningar och metoder för produktionshöjande åtgärder inom naturens gränser

NRM tillstyrker en utredning om effekterna på ekosystemtjänster och biologisk mångfald som en förutsättning för riskbedömningar av produktionshöjande åtgärder. Konkreta exempel saknas i rapporten. Att förslagen kommer leda till ”produktionshöjande åtgärder som med *säkerhet* kan genomföras inom naturens gränser” verkar orealistiskt, så förutsägbar är inte naturen. Försiktighetsprincipen bör tillämpas.

5.3.3 Mindre skogsskador

Forskningsinsatserna behöver ha ett ekosystemperspektiv, och det är viktigt att relevanta forskningsinstitutioner och myndigheter engageras. NRM ifrågasätter resonemanget där naturvårdsavsättningar ses som en grogrund för utbrott av granbarkborrar med stormfällningarna från Gudrun och Per som exempel – en stark dominans av gran i landskapet som drabbades lär vara en minst lika viktig förklaring. Ersättningar för skogsskador som kan kopplas till skadeinsekter från naturvårdsavsättningar kan vara motiverat, men ett varierat skogsbruk som är mindre känsligt för stormar och angrepp är också viktigt.

5.3.5 Ökad skonsamhet, mindre förbrukning av fossila bränslen

NRM instämmer i vikten av att öppen tillgänglighet av geografiska data, och museet arbetar aktivt med tillgängliggörande av biodiversitetsdata. Ökade resurser behöver också läggas på att kartlägga den biologiska mångfalden.

5.3.7 Utveckling av metoder för bättre tillvaratagande av virke

Det är viktigt att uppdraget utreder gränserna för effekterna på biologiska mångfalden först.

5.4.1 Värdering av ekosystemtjänster

NRM tillstyrker att forskningsinsatser görs, och det finns behov för att identifiera ekosystemtjänster som inte ännu är kända. Insikten måste finnas att inte allt kan värderas i pengar och att det ekonomiska värdet inte kan vara allenarådande.

5.4.4 Landskapsstrategi för alla ekosystemtjänster

NRM tillstyrker förslaget. Kartläggning av den biologiska mångfalden behöver utvecklas, och tillgängliggörande av informationen med moderna digitala verktyg, vilket NRMs verksamhet bidrar till.

5.4.6 Vilt och skog i balans

NRM tillstyrker förslagen, men i rapporten begränsas perspektivet till mestadels en avvägning mellan klövvilt och människa.

Viltstammar diskuteras främst i relation till betestryck och jakt, vilket är en rätt begränsad bild av ett ekosystemperspektiv som man ska eftersträva. Ingenstans nämns t.ex. behovet och nyttan av att ha livskraftiga rovdjurspopulationer (konstigt nog eftersom det ju motverkar betesskador av klövvilt).

Att uppnå en ”balans” är inte ett ekologiskt synsätt, då naturen är dynamisk och sambanden mer komplexa. Ekosystemen ska dock vara resilienta och har förmåga att absorbera oförutsägbara svängningar.

5.5 Kunskapslyft för skogen

NRM tillstyrker att satsningar görs på forskning om skogen. Det är dock inte tillräckligt att satsa resurser på tillämpad forskning, eftersom det behövs betydande forskning på olika lärosäten om grundläggande kunskap om den biologiska mångfalden, både vad gäller förekomsten av olika arter och deras status, liksom de ekologiska processer som ligger till grund för att man ska kunna identifiera och utnyttja ekosystemtjänster. Men frågan är också hur man ska öka intresset hos yngre generationer för naturen och naturvetenskapliga utbildningar.

Tabellen under 5.5.5 som sammanställer forskningsrelaterade förslag visar att det är en brist på konkreta förslag kring biologisk mångfald, såsom taxonomi/artkunskap, ekologi och genetik/diversitet under artnivån. Den övervägande delen av preciseringar rör produktionsinriktade förslag till forskning.

Mer forskning är alltid positivt, men det får inte fördröja åtgärder för att införa mer naturvårdshänsyn i skogsbruket.

5.6 Styrning mot svenska modellen för brukande av skog 1.2

NRM tillstyrker att en nulägesbeskrivning och utvärdering av den svenska modellen görs. Som nämnts tidigare hade det varit lämpligt att göra detta på ett tidigare stadium i processen. Med tanke på de skilda uppfattningar som råder om tillståndet i skogen är det naturligtvis viktigt vilka som får denna uppgift och att det sker med objektivitet grundat på tillgängliga vetenskapliga underlag.

5.6.4 Utredning av mål för produktion

NRM har svårt att se att mål om ökad produktion kan utvecklas innan en kartläggning av behoven för biologisk mångfald och andelen skyddad skog som krävs har gjorts.

5.6.5 Kunskapsunderlag för skydd av skog

NRM tillstyrker, och anser att detta bör göras tidigt i processen och är en förutsättning för att kunna bedöma förslag om ökad produktion.

6. Konsekvenser av rekommendationerna

NRM anser att det inte går att bedöma konsekvenserna innan de utestående frågorna under 7. är utredda och ytterligare rekommendationer utarbetade till följd av detta. Museet anser i nuläget att förslagen är otillräckliga för att öka den biologiska mångfalden i skogen.

7. Utestående frågor

NRM anser att det är en förutsättning att en samsyn kring de utestående frågorna nås innan man kan gå vidare med övriga förslag i programmet.

Beslut i detta ärende har fattats av överintendent Jan Olov Westerberg. Föredragande har varit Thomas Lyrholm. I beredningen har Lars Hedenäs, Ulf Swenson, Anders Telenius och Mats Wedin deltagit.

Jan Olov Westerberg

Thomas Lyrholm